

УДК 336.431.65

Коритько Т.Ю.

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ В СКЛАДІ БЮДЖЕТНОЇ СИСТЕМИ

У статті показана роль місцевих бюджетів у забезпеченні економічного розвитку та фінансової стабільності в державі. Обґрунтовано напрями вдосконалення формування та використання коштів місцевих бюджетів, оптимізації розподілу ресурсів у бюджетній системі України.

The article demonstrated the role of the local budgets in securing of economic development and financial stability in the country. We have given ground for the ways of improvement of formation and application of funds from the local budgets, optimization of resource allocation in the budgetary system of Ukraine.

Бюджетна система України характеризується значним ступенем централізації. Місцеві бюджети відіграють важливу роль у вирішенні загальнодержавних економічних і соціальних завдань: розвитку інфраструктури регіонів, фінансуванні агропромислового комплексу, промисловості і енергетики, будівництва.

Від якості та своєчасності прийняття рішень з питань формування дохідної частини місцевих бюджетів, ефективності використання бюджетних коштів, виваженості регулювання міжбюджетних відносин залежить збалансованість місцевих бюджетів, рівень ефективності бюджетного впливу на економічні процеси у регіоні.

Проблеми розробки теоретичних основ формування місцевих бюджетів досліджувались у працях вітчизняних вчених: Й. Бескида, С. Буковинського, О. Василика, А. Єпіфанова, В. Зайчикової, О. Кириленко, В. Кравченка, І. Лук'яненко, І. Луніної, В. Опаріна, К. Павлюк, І. Сало, С. Юрія та інших. Тим не менш, досі нерозкритими залишаються питання, пов'язані із забезпеченням самостійного розвитку місцевих громад, зменшення централізації розподілу коштів, формування фінансової бази задля передачі частини загальнодержавних функцій місцевим громадам. Варто відзначити, що найбільш гостро постає питання про визначення переліку місцевих податків та зборів, оскільки саме вони є базою для формування місцевих бюджетів.

Метою статті є розкриття механізму формування місцевих бюджетів у складі бюджетної системи України.

В останні роки приблизно 60-70% бюджетних ресурсів зосереджується саме у державному бюджеті України, відповідно у місцевих бюджетах акумулюються від 30 до 40%. На рис. 1 показана динаміка розподілу бюджетних ресурсів у зведеному бюджеті України за 2004 – 2006 рр.

За 2005 рік до Зведеного бюджету України надійшло платежів 75,8 млрд. грн., що на 24,5 млрд. грн. або на 46,8% більше, ніж за 2004 рік. З них до місцевих бюджетів – 23,9 млрд. грн., що на 5,3 млрд. грн. або на 28,6% перевищує надходження за 2004 рік, до Державного бюджету України – 51,2 млрд. грн., що на 19,2 млрд. грн. або в 1,6 рази більше надходжень 2004 року. Протягом 2005 року до Загального фонду Державного бюджету України надійшло 48,3 млрд. грн., що на 16,9 млрд. грн., або на 53,6% більше, ніж у 2004 році.

У 2006 році до Зведеного бюджету України зібрано 96,1 млрд. грн., що на 20,3 млрд. грн. або на 26,8% більше, ніж за 2005 рік. З початку 2006 року до місцевих бюджетів надійшло 31,5 млрд. грн., що на 6,9 млрд. грн. або на 28,0% перевищує надходження 2005 року. До Державного бюджету України зібрано 64,7 млрд. грн., що на 13,5 млрд. грн. або на 26,3% більше збору 2005 року.

Рис. 1 Динаміка доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів за 2004 – 2006 рр.

Таблиця 1

Структура доходів місцевих бюджетів у 2003 – 2005 рр., %

Показники	2003	2004	2005
Податкові надходження, з них	54,2	46,2	44
Неподаткові надходження	7,1	5,5	6,6
Доходи від операцій з капіталом	3,0	4,3	3,9
Державні цільові фонди	1,5	1,5	2,1
Офіційні трансферти	34,2	42,5	43,5
Всього доходів	100	100	100

За наведених даних видно, що сьогодні спостерігається негативна тенденція зменшення частини доходів, які надходили до місцевих бюджетів. Ця тенденція суперечить необхідності зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування, делегування їм окремих повноважень органів державної влади та закономірно знайшло відображення у збільшенні частки видатків, які здійснювалися з місцевих бюджетів. Абсолютні обсяги місцевих бюджетів постійно зростають, це свідчить про посилення їх ролі у проведенні соціально-економічних перетворень.

Проведення дослідження практики формування доходної бази місцевих бюджетів України показує, що більше половини їх доходів утворюється за рахунок податкових надходжень (табл. 1), найважливішими з яких є прибутковий податок з громадян, податок на прибуток підприємств та плата за землю [2, с. 27].

Власні і закріплені доходи складають лише 1/5 частину сукупних доходів місцевих бюджетів, невеликою залишається питома вага місцевих податків і зборів. Одночасно високою є частка бюджетних трансфертів і регуляційних податків; надходження від

ФІНАНСИ ГАЛУЗІ ТА ПІДПРИЄМСТВА

об'єктів, на які розповсюджується право комунальної власності, також не відіграють відчутної фіскальної ролі [3, с. 10].

Таблиця 2

Видатки бюджетів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя*

Видатки	2003 рік	Питома вага	2004 рік	Питома вага	2005 рік	Питома вага
Загальнодержавні функції	2 155 356,2	6,38	2 659 093,8	6,5	3 501 219,5	6,5
Громадський порядок, безпека та судова влада	138 573,9	0,40	147 686,5	0,36	84 665,4	0,15
Економічна діяльність	3 028 889,9	8,96	4 439 155,4	11,0	5 021 855,5	9,37
Охорона навколишнього природного середовища	194 859,4	0,57	287 501,2	0,71	271 428,5	0,51
Житлово-комунальне господарство	1 740 509,1	5,15	2 558 777,9	6,33	3 804 138,5	7,11
Охорона здоров'я	7 356 404,8	21,78	8 711 562,2	21,56	11 968 391,5	22,35
Духовний та фізичний розвиток	1 407 356,2	4,16	1 689 153,7	4,18	2 176 113,7	4,06
Освіта	9 242 040,9	27,36	11 133 717,7	27,55	16 869 432,7	31,53
Соціальний захист та соціальне забезпечення	6 137 597,5	18,17	7 176 858,8	17,76	8 377 465,8	15,65
Разом видатків	31 401 587,8	92,93	38 803 507,1	95,95	52 074 711,1	97,23
Міжбюджетні трансферти	2 368 503,5	7,07	1 593 209,1	4,05	1 463 232,8	2,77
Всього видатків	33 770 091,3	100	40 396 716,2	100	53 537 943,9	100
Перевищення над доходами (дефіцит)	-	-	792 469,6	-	-	-
Перевищення над видатками (профіцит)	536 429,1	-	-	-	139 333,2	-

* За даними Міністерства фінансів

Таким чином, діючий порядок формування місцевих бюджетів потребує переорієнтації відповідно до потреб зміцнення місцевого самоврядування. Адже в

сучасних умовах доходи місцевих бюджетів стали головним джерелом фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. Завдання, які вирішує місцева влада, з року в рік ускладнюються. Розширення функцій місцевого самоврядування, делегування їм окремих повноважень органів державної влади, а також необхідність здійснення контролю за їх виконанням вимагає принципово іншої побудови доходної і видаткової частин місцевих бюджетів, у порівнянні з тією, яка використовувалась у нашій країні впродовж тривалого часу.

Особливої уваги потребує зміцнення доходної бази бюджетів територіальних громад - міст, селищ, сіл та їх об'єднань, які складають основу системи місцевих бюджетів. Видатки місцевих бюджетів відіграють важливу роль у соціально-економічному житті суспільства. Структура видатків місцевих бюджетів наведено у таблиці 2.

Цільове використання коштів є закономірним, адже місцеві органи самоврядування покликані вирішувати локальні проблеми, які безпосередньо пов'язані з наданням різноманітних суспільних, в тому числі соціальних послуг, піднесенням рівня добробуту населення, створенням необхідних умов для його життєдіяльності.

Абсолютні розміри коштів, які виділяються з місцевих бюджетів на утримання соціально-культурних об'єктів і на соціальні виплати, є недостатніми для задоволення потреб населення. Матеріальна база бюджетних організацій, особливо тих, які не надають платних послуг, знаходиться у занедбаному стані, потребує капітального ремонту і оновлення значна частина основних засобів невиробничого призначення.

Видатки місцевих бюджетів характеризуються соціальною спрямованістю, зокрема фінансування охорони здоров'я становить близько 21-22% від всіх видатків місцевих бюджетів, житлово-комунального господарства – 5-7, освіти – 27-31, від видатків відповідного напрямку. Соціальні видатки місцевих бюджетів мають тенденцію до скорочення у реальному виразі. Проблемою місцевих бюджетів є визначення повноважень та відповідне розмежування на законодавчому рівні видатків між бюджетами самоврядування різних рівнів.

Фінансування бюджетних організацій в останні роки здійснювалось переважно в частині оплати праці і нарахувань на заробітну плату, для багатьох установ розповсюдженим явищем стали заборгованість по оплаті праці і комунальним послугам. Недостатньо коштів виділяється на розвиток охорони здоров'я, культури і мистецтва, фізичної культури і спорту, покращення матеріальної бази загальноосвітніх шкіл.

Місцеві бюджети відіграють велику роль у забезпеченні в державі фінансової стабільності, яка значною мірою залежить від організації міжбюджетних відносин. Відносини між бюджетами різних рівнів та видів повинні бути орієнтовані загалом на економічну ефективність, соціальну справедливість, політичну стабільність. Досягти цього можна шляхом: чіткого розподілу повноважень між органами державної влади і місцевим самоврядуванням, на даній основі - стабільного розподілу доходів і видатків кожного виду бюджетів таким чином, щоб забезпечити функціонування як центральних органів влади і управління, так і органів місцевого самоврядування; ув'язки міжбюджетних відносин з пріоритетами державної регіональної політики; створення прозорого і об'єктивного механізму бюджетних трансфертів; розробки і застосування мінімальних соціальних стандартів.

Місцеві бюджети займають не лише важливе місце у бюджетній системі, але й одне з центральних місць в економічній системі кожної держави, їх роль і забезпечення безпосередньо зумовлені типом економічної системи, обраними цілями та пріоритетами суспільного розвитку [1, с. 77].

Як висновок, слід зазначити, що спостерігається негативна тенденція до зменшення питомої ваги доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті. Місцеві бюджети не мають достатніх, гарантованих джерел доходів для фінансування своїх функцій; фактично їхнє формування багато в чому визначається рішеннями вищих органів. У структурі доходів місцевих бюджетів України місцеві податки і збори займають незначне місце - 2-3%. Але саме вони повинні забезпечити фінансові передумови самостійності місцевих бюджетів у частині формування їхніх доходів.

Література

1. Місцеві фінанси: Підручник / За ред. О.П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.
2. Павлюк К.В. Формування місцевих бюджетів // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 24–37.
3. Кириленко О.П. Місцеві бюджети в економічній системі держави: Автореф. дис. ... док. екон. наук: 08.04.01 / Київ. нац. екон. ун-т. – Київ, 2002. – 24 с.

Рекомендовано до публікації
д.е.н. проф., Вишневецьким В.П. 09.06.06

Надійшла до редакції
31.05.06